

Таким чином, на прикладі представників роду *Rosa* показано, що видоспецифічність відтінків забарвлення плодів рослин може бути визначена за допомогою інструментального методу. Використання колориметрії дозволить підвищити достовірність ідентифікації нових сортів із поліпшеним господарчо корисними ознаками.

УДК 631.527.12

Хоменко Т. М.¹, Буняк Н. М.², Швед В. Д.^{3*}

¹Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна

²Носівська селекційно-дослідна станція Миронівського інституту пшениці ім. В. М. Ремесла НААН, вул. Миру, 1, с. Дослідне, Носівський р-н, Чернігівська обл., 17131, Україна

³Філія Чернігівський обласний державний центр експертизи сортів рослин УІЕСР, пр-т Миру, м. Чернігів, 14005, Україна, *e-mail: chernigov.dc@gmail.com

ПРО МІСЦЕ ЖИТА ОЗИМОГО ТА ВІВСА ПОСІВНОГО В СТРУКТУРІ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР НА ПОЛІССІ

Одним з ефективних засобів вирішення продовольчої проблеми, поліпшення стану здоров'я населення України є вдосконалення структури виробництва зерна. Вагомими зерновими культурами на Поліссі традиційно є жито озиме та овес посівний. На сьогодні, на жаль, забезпеченість їх технологічного виробництва у вигляді добору кращого попередника, оптимальних строків посіву, добрив, засобів захисту рослин нерідко здійснюється з порушенням норм та за залишковим принципом. Важливою складовою технологічного процесу повинен бути оптимальний добір сортів.

Адаптивність у жита озимого та вівса посівного до мінливих умов природного середовища, несприятливих та стресових факторів біотичного та абіотичного походження, виражена більш яскраво, у порівнянні з пшеницею, яка є для нас головною продовольчою культурою. Це пов'язано з рядом цінних, притаманних їм біологічних особливостей. В порівнянні з пшеницею, вони менш чутливо реагують на зменшення потенційної родючості ґрунту, забезпеченість вологою та мінеральним живленням, більш толерантні до попередників та строків посіву, кислотності ґрунту. Серед озимих зернових жито відзначається найбільшою морозостійкістю та зимостійкістю. Недостатній прояв цих ознак у високопродуктивних сортів пшениці озимої, особливо зарубіжної селекції, створює ризики їх виробництва на значних територіях. В дослідженнях на придатність до поширення у пшениці озимої за жорстких умов перезимівлі може гинути від 38 до 47 % сортів із загальної кількості, що знаходяться у випробуванні. Так було в 2002–2003 рр.

Науково-обґрунтована потреба людини в житньому хлібі складає біля 50 кг зерна на рік. Для країни – це близько 2,0–2,3 млн т. Вчені стверджують, що жито є найкращою сировиною для виробництва профілактичних продуктів харчування проти хвороб сучасної цивілізації.

Світові рослинні ресурси: стан та перспективи розвитку

На сьогодні, до традиційних сортів вівса посівного додалися сорти вівса голозерного. Як правило, вони досить високопродуктивні, але за цією ознакою поступаються півчастим формам на відсоток півчастості. За показниками кількості та якості білка голозерний овес переважає інші злакові культури. Його енергетична цінність наближається до рівня зерна кукурудзи. Цінною ознакою цих сортів є стійкість проти осипання, придатність зерна для виробництва дієтичних продуктів.

На жаль, посівні площі та валовий збір цих традиційних культур для Чернігівщини продовжують скорочуватися, урожайність у виробництві зростає незадовільно, а у вівса посівного майже не змінюється. Так, у 2000–2005 роках середні показники площ посіву, валового збору та врожайності становили: у жита озимого – 124,7 тис. га, 240,2 тис. т, 19,3 ц/га; у вівса посівного – 78,9 тис.га, 144,4 тис. т, 18,3 ц/га. У 2011–2015 рр. у жита озимого ці показники склали 52,0 тис. га, 117,3 тис. т, 22,6 ц/га, у вівса посівного – 36,6 тис. га, 68,3 тис. т та 18,7 ц/га.

Тобто, урожайність зерна продовжує залишатися на рівні, який значно нижчий від потенціальних можливостей запропонованих для виробництва нових високопродуктивних сортів. У сортовипробуванні області урожайність сортів та гібридів жита озимого в середньому за п'ять останніх років (2012–2016 рр.) становила 52,4 ц/га, середня мінімальна урожайність – 39,5 ц/га, а максимальний показник урожайності досягав – 79,2 ц/га, в Україні – понад 90 ц/га. Відповідні показники у вівса посівного склали 40,9 ц/га, 25,8 ц/га, 59,8 ц/га та понад 60 ц/га. Це переконливо свідчить про те, наскільки впливовим чинником інтенсифікації рослинництва є сорт. На жаль, відхилення від загальноприйнятих та сучасних технологій у виробництві рослинницької продукції не розкривають потенційні можливості сорту, а, навпаки, зазвичай, дискредитують сорт.

Загальновідомо, що правильно підібрані сорти та гібриди, які добре адаптовані до гунтово-кліматичних умов вирощування, характеризуються низкою господарсько-цінних ознак (зимостійкість, якість, стійкість проти хвороб та інші) уже несуть у собі запоруку високих та сталих врожаїв. Серед сортів рослин, внесених до Реєстру, особливої уваги заслуговують сорти озимого жита та вівса посівного, створені в одній з найдавніших селекційних установ України (заснована в 1911 році) – Носівській селекційно-дослідній станції МІП ім. В. М. Ремесла НААН. В країні майже 90 % вівса посівного та 40 % жита озимого зайнято саме під сортами цього закладу. На рахунок селекціонерів станції рекордний урожай жита озимого – 118 ц/га.

Серед сортів жита озимого необхідно звернути увагу на сорти-синтетики, створені в останні роки – 'Хлібне', 'Забава', 'Жатва', 'Кобза'. Сорти високопродуктивні, з потенційною врожайністю 70–90 ц/га, мають крупне зерно з масою 1000 зерен до 50 г, високі хлібопекарські якості. Сорти створені з залученням донорів короткостебельності, відносно стійкі проти поширених хвороб.

Серед сортів вівса посівного можемо підібрати сорти різні за строками стиглості – від ранньостиглих та середньоранніх ('Ранньостиглий',

‘Славутич’, ‘Парламентський’) до середньостиглих (‘Райдужний’, ‘Закат’, ‘Зірковий’, ‘Візит’), зернового (‘Чернігівський 28’, ‘Ранньостиглий’, ‘Парламентський’, ‘Візит’) та фуражного (‘Чернігівський 27’, ‘Райдужний’, ‘Славутич’ та інші) напряму використання. В переліку сортів маємо вперше створений вітчизняний сорт голозерного вівса ‘Скарб України’ та наступні – ‘Візит’, ‘Тембр’. Потенційна врожайність сортів – 6,5–8,0 т/га.

Запропоновані для виробництва сорти жита озимого та вівса посівного переважно придатні для поширення в Поліській та Лісостеповій зонах, але низка з них може долучатися в посівах Степової зони (жито озиме ‘Синтетик 38’, ‘Хлібне’; овес ‘Чернігівський 28’, ‘Закат’, ‘Візит’, ‘Скарб України’).

УДК 633.16:631.526

Цапик Т. Ф.¹, Усова Н. М.¹, Дударєва Г. Ф.²

¹Інститут олійних культур НААН, вул. Інститутська, 1, с. Сонячне, Запорізький р-н, Запорізька обл., 70417, Україна

²Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, 69600, Україна, e-mail: dudarevagalina@gmail.com

ОЦІНКА ПРОДУКТИВНОСТІ СУЧАСНИХ СОРТІВ ЯЧМЕНЮ ОЗИМОГО В УМОВАХ ПІВДЕННОГО СТЕПУ УКРАЇНИ

У зерновиробництві серед колосових культур поряд з пшеницею озимою суттєве значення має ячмінь озимий. Ячмінь озимий має багато позитивних якостей. Зокрема, ця культура дає зерно нового врожаю на 10–14 діб раніше за пшеницю озиму, ячмінь ярий та інші зернові культури. Завдяки плівчастості насіння зберігає високу схожість у ґрунті у випадку посухи в осінній період. За таких умов сходи ячменю озимого одержують весною.

Одним із факторів істотного розширення площ посіву та збільшення валових зборів зерна ячменю озимого стало створення в останні роки і впровадження у виробництво сортів-інновацій цієї культури. Отримання порівняльної оцінки нових сортів і відбору перспективних з них для подальшого вивчення та впровадження у виробництво неможливе без екологічного сортовипробування.

Мета досліджень – оцінка нових і зареєстрованих сортів ячменя озимого в ґрунтово-кліматичних умовах Південного Степу України для пошуку шляхів підвищення урожайності та валових зборів зерна цієї культури.

Екологічне випробування 16 сортів ячменю озимого проводили впродовж 2014–2016 рр. у лабораторії агротехніки зернових культур Інституту олійних культур НААН. Польові дослідження проводили відповідно до загальноприйнятих методик. Висівали сорти озимого ячменю: ‘Достойний’, ‘Абориген’, ‘Зимовий’, ‘Трудівник’, ‘Академічний’, ‘Буревій’, ‘Снігова королева’, ‘Дев’ятий вал’ (Селекційно-генетичний інститут, Україна); ‘Сейм’, ‘Тутанхамон’, ‘Жерар’, ‘Атлант Миронівський’, ‘Паладін Миронівський’ (Інститут фізіології рослин і генетики та Миронівський інститут пшениці); сучасні західноєвропейські сорти – ‘Наомі’, ‘Майбріт’, ‘Wintmalt’ (Німеччина).

Світові рослинні ресурси: стан та перспективи розвитку